

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FØR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Første Bog.

Runernes Udbredelse, Rækkefølge, Former og Lydværdi.

Kapitel I.

Til Oplysning om de ældste norske Runers Oprindelse maa det først fremhæves, at denne Runeskrift ikke er indskrænket til Norge. Indskrifter med de samme Runer er ogsaa fundne i mange Landskaber af Sverige, og det ikke alene i oprindelig svenske Landskaber, men tillige i det tidligere norske Bohuslen, samt i flere tidligere danske Landskaber af Sverige; fremdeles paa Gotland.

Indskrifter med de samme Runer er ligeledes fundne i Danmark, baade paa flere af Øerne og i Jylland, samt i det tidligere danske Landskab Slesvig¹⁾. Dog er der i Danmark ikke, saaledes som i Sverige og i Norge, fundet Indskrifter skrevne helt med disse Runer paa faste Mindesmærker, men kun paa løse Gjenstande. Først fra den Tid, da den kortere Rækkes Runeskrift (de yngre, særlig nordiske Runer) var kommen i Brug, er der fundet Runeindskrifter paa faste Mindesmærker i Danmark, af hvilke de ældste er fra omkring Aar 800 efter Kr.

Der er fremdeles paa løse Gjenstande (Smykker og Vaaben) fundet nogle faa korte Indskrifter med den længere Rækkes Runer hidrørende fra Goterne i Syd-Europa. Ogsaa i mange andre Lande, hvor germanske Folk i gammel Tid har

¹⁾ De svenske og de danske Indskrifter med den længere Rækkes Runer er (ligesom saadanne Indskrifter fra andre Lande) med Tegninger af Mindesmærkerne fuldstændig udgivne af G. Stephens, *The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England I-IV* (Kjøbenhavn 1866-1901). De vigtigste nordiske Indskrifter med de ældre Runer findes hos Fr. Burg, *Die älteren nordischen Runeninschriften* (Berlin 1885), gjengivne i Transskription. I Transskription, i Gjengivelse paa Oldislandsk og med Oversættelse findes de vigtigste af disse Indskrifter meddelede hos A. Noreen, *Altisländ. und altnorw. Grammatik*³ (Halle 1903) S. 334-347.

De slesvigske Mindesmærker med Indskrifter i de ældre Runer er udgivne af P. G. Thorsen, *De danske Runemindesmærker 1ste Afd. Runemindesmærkerne i Slesvig* (Kjøbenhavn 1864) S. 323 ff.; sidst og med de bedste Bidrag til Tolkning hos Ludv. Wimmer, *Sønderjyllands Runemindesmærker* (Særtryk af „Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie“, Kjøbenhavn 1901) S. 10-36.

boet, er der fundet Indskrifter med den længere Rækkes Runer, dog med Undtagelse af England kun paa løse Gjenstande, især paa Spænder, men ikke i stort Antal og ikke Indskrifter af meget stort Omfang. Saaledes fra Posen, Pommern og Mark Brandenburg i Øst til og med det gamle Burgund i Vest. Flere Smykker med Runeskrift fra tyske Egne hidrører sikkert fra vestgermanske eller tyske Folkstammer. Udbredelsen af tyske Runeindskrifter strækker sig fra Ungarn i Sydøst. To Spænder med Indskrifter i de ældre Runer er fundne ved Bezenye, vel 3 Mil i Sydøst for Pressburg. Disse Spænder stammer ifølge Wimmer fra Salzburg¹⁾.

Langt mod Nordvest derfra er der fundet et lidet Sværd af Barlind med Indskrift i den længere Runerækkes Skrift ved Arum i Vest-Frisland, straks i Sydøst for Harlingen²⁾. Derhos er der i Nærheden af Harlingen fundet en Guldmedaljon med Indskrifter paa begge Sider, dels med latinske Bogstaver, dels med Runer (Stephens Brakt. Nr. 58). Runeskriften paa begge disse Stykker, som er fundne ved Harlingen, viser særlig Overensstemmelse med og vel tillige Paavirkning fra den angelsaksiske Runeskrift.

I England er der fundet mange og tildels omfangsrige, dog for det meste forholdsvis senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer, dels paa faste Stenmindesmærker, dels paa løse Gjenstande, ogsaa skrevne i Bøger paa Pergament. Den særlig angelsaksiske Runeskrift er en udvidet og mindre oprindelig Form af den Runeskrift, som findes i germanske Indskrifter med den længere Rækkes Runer fra Fastlandet, og Brugen af Runer holdt sig i England meget længere end i de tyske Lande. De fleste engelske Mindesmærker med angelsaksiske Runer tilhører Northumberland, Cumberland og Kent. Enkelte løse Gjenstande med Indskrift i angelsaksiske Runer er fundne udenfor England³⁾.

For nærmere Oplysninger om Runeskriftens Udbredelse udenfor Norden kan henvises til Wimmer, *Die Runenschrift* S. 56—74, hvortil Tillæg er føiede i hans her Anm. 1 nævnte Afhandling »De tyske Runemindesmærker«.

- 1) De ikke-nordiske Indskrifter med de ældre Runer fra Fastlandet er udgivne af Stephens i ovenanførte Skrift, og bedre af R. Henning, *Die deutschen Runendenkmäler* (Strassburg 1889). Se ogsaa Wimmer, *De tyske Runemindesmærker*, i *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed* 1894 S. 1—82. Jfr. mine Bemærkninger i *Norges Indskrifter med de ældre Runer* S. 136—145.
- 2) Udgivet af P. C. J. A. Boeles Jr. i 71ste verslag der handelingen van het Friesch genootschap te Leeuwarden 1898—1899 S. 41 ff. og af Th. Siebs i *Pauls Grundriss*² II S. 521—523.
- 3) De angelsaksiske Runeindskrifter er udgivne af Stephens i ovenanførte Skrift. Derhos findes flere mindre Samlinger eller Udgaver af enkelte angelsaksiske Runeindskrifter i mange andre Skrifter. Af disse skal jeg her kun nævne J. M. Kemble, *The Runes of the Anglo-Saxons* (*Archæologia* Vol. 28 (1840) S. 327—372, Vol. 30 S. 31—46); W. Vietor, *Die Northumbrischen Runensteine*, Marburg 1895; E. Wadstein, *The Clermont Runic Casket*, Uppsala 1900 (= *Skrifter utg. af K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala* VI, 7); Napier, *The Franks Casket*, Oxford 1900; W. Vietor, *Das angelsächsische Runenkästchen aus Auzon bei Clermont-Ferrand* 1—2, Marburg 1901.